

**Bijzondere leerstoel namens het KSGV
'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor het domein van de geestelijke verzorging'
aan de faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap
van de Rijksuniversiteit Groningen**

Jaarverslag oktober 2017 - oktober 2018

prof. dr. T.H. Zock

Context

De bijzondere leerstoel 'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor het domein van de geestelijke verzorging', is ingesteld door het KSGV, Studiecentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, en wordt financieel ondersteund door de VVP, Beweging voor eigentijds geloven. Per 1 november 2005 is de leerstoel in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. T.H. Zock. De leerstoel is ondergebracht bij de vakgroep Vergelijkende Religiewetenschap van de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen. De leerstoelhouder was tot 1 maart 2014 aan deze faculteit tevens werkzaam als hoogleraar godsdienstpsychologie met bijzondere aandacht voor de geestelijke verzorging (zie verder www.rug.nl/staff/t.h.zock/index). Vanaf 1 januari 2015 heeft zij tevens een eigen bedrijf op het gebied van training, supervisie en coaching (zie www.hettyzock.nl/).

Het curatorium van de leerstoel bestond tijdens de verslagperiode uit de leden: prof. dr. M. Popovic (Rijksuniversiteit Groningen), prof. mr. dr. A.R. Mackor (Rijksuniversiteit Groningen) en prof. dr. M.H.F. van Uden (voorzitter curatorium, Universiteit van Tilburg).

De 'Stichting Geestelijke Verzorging en Geestelijke Gezondheid' (SGV&GG) is belast met het verwerven en beheren van geldmiddelen ten behoeve van de leerstoel. Het bestuur van de SGV&GG bestond tijdens de verslagperiode uit de leden dr. F.C.H. Derks (voorzitter), W. Jumelet (penningmeester) en dr. M. Vroon-van Vugt (secretaris).

Het KSGV is een studiecentrum dat zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De VVP (Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Nederland) is een beweging voor eigentijds geloven. Vrijzinnigheid is een persoonlijke manier van geloven, die geworteld is in het christendom. Vrijzinnig geloven kenmerkt zich door een vrije en kritische

omgang met de Bijbel en de christelijke traditie; kritisch want zowel Bijbel als tradities zijn gevormd binnen een bepaalde context, en vrij omdat iedere generatie haar eigen vertaling moet maken. Vrijzinnigheid is open naar de cultuur en gericht op menselijkheid. De VVP neemt haar plaats in binnen de Protestantse Kerk in Nederland, terwijl het gesprek met anderen in alle openheid wordt gezocht.

Algemeen

Ook in deze verslagperiode werd veel tijd besteed aan het onderhouden van contacten met het *beroepsveld van de geestelijke verzorging*. Zo functioneerde de leerstoelhouder tot 1 maart 2018 als voorzitter van RING-GV (Raad voor Institutioneel Niet Gezonden Geestelijk Verzorgers) en was zij lid van de VGVZ taskforce Geestelijke Verzorging in de 1^e lijn. Op deze wijze droeg de leerstoelhouder bij aan de inbedding van de opleiding Geestelijke Verzorging aan de RUG in het werkveld.

Op *onderzoeksgebied* werden verschillende artikelen gepubliceerd en werden aanvragen ingediend en gehonoreerd voor het praktijkonderzoek ‘Spirituele zorg dichtbij huis’ en ‘Nederlandse Katholieke Godsdienstpsychologen’.

De leerstoelhouder begeleidde diverse *buitenpromovendi*.

Voor de VVP en het KSGV werden diverse activiteiten ontplooid.

Praktijkonderzoek ‘Spirituele zorg dichtbij huis. Integratie van geestelijke verzorging in de extramurale zorg in Nederland’

Achtergrond

De leerstoelhouder heeft in 2014 het initiatief genomen tot de oprichting van een werkgroep Geestelijke verzorging in de participatiesamenleving (nu hernoemd tot werkgroep Extramurale geestelijke verzorging). Doel is om de bijdrage van geestelijke verzorging in de transformatie van de langdurige zorg duidelijk te maken, tegen de achtergrond van het maatschappelijk klimaat van ‘participatie’, ‘meedoen’. Dit vraagt ook een transformatie van geestelijke verzorging van intramuraal naar extramuraal werken, en van vooral aanbodgericht naar vraaggericht werken.

Er werd een werkconferentie ‘GV in de WMO’ (1 december 2014) georganiseerd en een ‘starterspakket’ voor eerstelijns geestelijk verzorgers ontwikkeld (2015).

Verworven subsidies

In 2016-2017 is, met behulp van een onderzoeksassistent en in samenwerking met dr. Anja Visser (RUG) en prof. dr. Jos Pieper (TST/KSGV), de aanvraag ‘Spirituele zorg dichtbij huis’ geschreven. Het primaire doel van dit project is het faciliteren van structurele inbedding van geestelijke verzorging, en daarmee spirituele zorg, in de extramurale zorgsetting. Het werven van subsidie voor dit onderzoek was een langdurig proces, maar het is gelukt de benodigde financiën bij elkaar te krijgen. Subsidies zijn

verworven van de Stichting Porticus (50.000 euro), PIN (Projecten In Nederland) (20.000) en ZonMw (105.000).

De beoogde looptijd van het onderzoek is 1 februari 2019 – eind 2021.

Biografisch project Nederlandse Katholieke Godsdienstpsychologen

In samenwerking met collega's prof. dr. H.A. Alma (VUB Brussel) en prof.dr. H. Westerink (Radboud Universiteit Nijmegen) wordt er subsidie verworven voor biografisch onderzoek naar Nederlandse Katholieke godsdienstpsychologen in de jaren 1960 - 1990.

Opvallend is dat katholieke intellectuelen – grotendeels uitgetreden priesters en kloosterlingen – in deze periode een centrale rol speelden in de godsdienstpsychologie. Hun doel was mede om via de godsdienstpsychologie de katholieke traditie en praktijken te vernieuwen in aansluiting bij de maatschappelijke ontwikkelingen. Zij deden dit vanuit een kritische maar ook betrokken houding ten opzichte van de katholieke traditie en doctrine.

Doel van het project is om licht te werpen op leven en werk van deze Nederlandse katholieke godsdienstpsychologen, vanuit de vragen

- hoe zij vanuit de godsdienstpsychologie de katholieke traditie en praktijken probeerden te vernieuwen;
- wat de actuele relevantie is van hun inzichten omtrent de rol van religie in geestelijke gezondheid en maatschappelijk welzijn.

Het onderzoek richt zich op W.J. (Willem) Berger, J.M. (Jan) van der Lans, C.A.J. (Coen) van Ouwerkerk en A.J.R. (Arnold) Uleyn. Het werk van de godsdienstpsycholoog H.M.M. (Han) Fortmann, die eerder leefde, is te beschouwen als grondlegend voor hun werk.

Het onderzoek zal worden uitgevoerd door een historicus/historica, met affiniteit met godsdienstpsychologie, aan te stellen op ZZP basis voor 2 jaar, halftime.

Op dit moment is één subsidieaanvraag gehonoreerd (5000), een grote aanvraag bij de Radboud Universiteit Nijmegen is in ontwikkeling.

Promotiebegeleiding

Buitenpromovendi

-Joep van de Geer (geestelijk verzorger): 'Multidisciplinary Spiritual Care' (start: 2010) (samen met prof. dr. C. Leget, UvH, prof. dr. K. Vissers, RU en dr. Jelle Prins, MCL); De promotie vond plaats op 21 december 2017.

-Eva Ouwehand, predikant-geestelijk verzorger: 'Tussen hemel en hel. Onderzoek naar religieuze en spirituele ervaringen die verband houden met de bipolaire stoornis' (start: 2014) (samen met prof. dr. A. Braam, UvH); promotie verwacht in 2019.

-Victor Counted, 'Religion and Place from the Lens of Attachment. A Mixed Method Study on the Effects of an Attachment-to-Place Relationship on the Religious Experience

of African Students in the European Space' (start 2015) (samen met dr. K.E. Knibbe); promotie verwacht in 2019.

Overige betrokkenheid bij promoties

-Lid van beoordelings- en oppositiecommissie van Edwin van der Zande, 'Life Orientation for Professionals. A narrative inquiry into morality and dialogical competency in professionalization', Universiteit Utrecht; promotie: 20 november 2018.

Publicaties

Wetenschappelijk

-(samen met J. van de Geer e.a.), 'Improving Spiritual Care in Hospitals in the Netherlands: What Do Health Care Chaplains Involved in an Action-Research Study Report?', *Journal of Healthcare Chaplaincy* 2018, 24(4), pp.151-173. doi: 10.1080/08854726.2017.1393039. First online: 22 November 2017.

-'Human Development and Pastoral Care in a Postmodern Age: Donald Capps, Erik H. Erikson, and Beyond', *Journal of Religion & Health* (2018) Vol. 57/No. 2), pp. 437-450 (First online: 13 September 2017. <https://doi.org/10.1007/s10943-017-0483-0>) (Abstract opgenomen in: IBCSR Research Review A digest of new scientific research concerning religion, brain & behavior April, 2018, p. 58: category 2.3 Spirituality & Health: Method and Theory.)

-'Gezond of ongezond geloof: standaard, context, normativiteit', *NTT Journal for Theology and the Study of Religion*, 2017 (71), no 4, pp. 318-333.

-(samen met E. Ouwehand e.a.), 'Sweet Delight and Endless Night: A Qualitative Exploration of Ordinary and Extraordinary Religious and Spiritual Experiences in Bipolar Disorder', *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2018, 28:1, 31-54, DOI: 10.1080/10508619.2018.1415085. First online: 13 December 2017.

-(samen met Victor Counted), 'Place Spirituality: an attachment perspective', *Archive for the Psychology of Religion* (in press).

Vak- en populaire publicaties

-'Hemel, humor en hiernumaals', *Vrijzinnig*, 10 (2017) nr 4, p. 14.

-Gastredacteurschap en 'Ten geleide' van themanummer *Vrijzinnig* over gezondheid, 11: 3 (september 2018).

-'Zingeving buiten traditionele kaders. een nieuwe insteek op een oud thema',

verzamelrecensie, *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, jrg 21 (2018), nr 91, pp. 50-55.

Lezingen, studiedagen, congressen

Lezingen in een academische setting

-‘Spirituele zorg dichtbij huis. Integratie van geestelijke verzorging in de extramurale zorg in Nederland (PLOEG-1)’, Conferentie ‘Het ambacht van geestelijke verzorging. Onderzoek en innovatie’, Cie wetenschap VGVZ, lectoraat en opleidingen Theologie & Levensbeschouwing van Windesheim, en PThU
Windesheim, Zwolle, 20 april 2018.

Lezingen voor een breder publiek

-‘Slachtofferdenken en klaagcultuur: Hoe kom je eruit?’
-VVP Noord-Holland, Koog aan de Zaan, 28 november 2017
-Vrijzinnigen Ede, 25 maart 2018.
-Vrijzinnige Geloofsgemeenschap Flevoland (VGF), Zeewolde, 10 oktober 2018

-Presentatie op Herdenkingsymposium prof. dr. Meerten ter Borg, Aerdenhout,
25 mei 2018

-‘Religieuze taal voor seculiere zinzoekers’, lezing op convent vrijzinnige voorgangers,
1-2 oktober 2018

Congressen

-American Academy of Religion, Boston, MA, November 17-20 2017.

-ReChap Working Conference: Gentofte (Copenhagen), June 18-20 2018 (Research in Chaplaincy – netwerk van onderzoekers geestelijke verzorging uit de noordelijke landen)

Relevante lidmaatschappen

-Lid van het bestuur van het KSGV.

-Lid van de redactieraad van International Series in Mental Health and Religion (Shaker Verlag, Aachen).

-Voorzitter van de RING-GV (Raad voor Institutioneel Niet Gezonden Geestelijk Verzorgers) (tot 1 maart 2018)

-Lid van de VGVZ Taskforce Geestelijke Verzorging in de 1^e lijn

-Lid redactieraad Tijdschrift Geestelijke Verzorging (TGV) (sinds jan. 2018)

-Mede-organisator van het Noordelijk Netwerk voor Zingeving, Ethiek & Zorg.

-Lid Vrijzinnig Universitair Netwerk (VUN).

-Lid van voorbereidingscommissie 'De Vrijzinnige Lezing'

-Lid Raad van Advies van het OVP (Opleidingsinstituut voor theologie, levensbeschouwing en geestelijke begeleiding in Vrijzinnig Perspectief).

-Lid van de Commissie van Bezwaar van Vrijzinnigen Nederland.

Advisering

-Lid commissie Midterm Review Research, Universiteit voor Humanistiek – najaar 2017.

-Lid BAC UD godsdienstpsychologie TST (Tilburg School of Theology), voorjaar 2018.

-Lid BAC bijzondere leerstoel Levensbeschouwing en Geestelijke Gezondheid, TST (Tilburg School of Theology), september 2018.

Activiteiten direct relevant voor de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Nederland

-De leerstoelhouder is de 'trait-d'union' tussen KSGV en VVP, en beoogt onder meer vanuit de redactie van het KSGV publicaties te initiëren die relevant zijn voor vrijzinnige voorgangers.

-Lid van de Raad van Advies van het OVP (Opleidingsinstituut voor theologie, levensbeschouwing en geestelijke begeleiding in Vrijzinnig Perspectief).

-Secretaris/penningmeester van Stichting Steunfonds Vrijzinnig Hervormd Godsdienstig Leven.

-Lid voorbereidingsgroep 'De vrijzinnige lezing' (Rick Benjamins).

-Lid van het Vrijzinnig Universitair Netwerk.

-Training intervisie voor vrijzinnige voorgangers (16 maart en 21 september 2018).

-Lezing op convent vrijzinnige voorgangers, 1-2 oktober 2018.

-Lezingen voor VVP Noord-Holland, Vrijzinnigen Ede en Vrijzinnige Geloofsgemeenschap Flevoland.

-*Vrijzinnig*: artikel en gastredacteurschap themanummer gezondheid (september 2018)

T.H. Zock

Utrecht, 14 november 2018